

בגדר ברכות הנישואין וברכת האירוסין

ז. בית יוסף אבן העזר סימן סב

ומ"ש רבינו קודם כניסה לחופה. כ"כ הרמב"ם בהלכות אישות (פ"י ה"ג) והטעם מבואר משום דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן (פסחים ז): והר"ן כתב בפרק קמא דפסחים (ד. ד"ה ולענין) ולענין ברכת נישואין נהגו שאין מברכין אלא לאחר שתכנס לחופה לפי שאין ברכות הללו אלא ברכות תפילה ושבח וכו' אלא מפני שחופה ייחוד הוא ובעי ראויה לביאה וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה (ריש מסכת כלה) עכ"ל:

ח. רמב"ם הלכות אישות פרק י הלכה ו

המאמר את האשה וברך ברכת חתנים ולא נתיחד עמה בביתו עדיין ארוסה היא שאין ברכת חתנים עושה הנישואין אלא כניסה לחופה, אירס וכנס לחופה ולא ברך ברכת חתנים הרי זו נשואה גמורה וחוזר ומברך אפילו אחר כמה ימים, ולא תנשא נדה עד שתטהר, ואין מברכין לה ברכת חתנים עד שתטהר, ואם עבר ונשא וברך אינו חוזר ומברך.

ט. תרומת הדשן פסקים וכתבים סימן קמ

ומה שנעשו ברכותיו בלא עשרה, ולכאורה הוה כלה בלא ברכה ואסורה לבעלה כנידה, אמנם מצאתי בתשובת הרשב"א ובתשובת המיימוני דאינו מעכב בדיעבד כלל וק"ל. ועוד דמסתברא דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנידה, היינו בלא חופה, אלא דנקט בלא ברכה לפי שעושין ברכה בשעת נישואין. ובפ"ק /כתובות ז: / אמר רב יודא אף בבית האירוסין מברכין אותה לפי שמיחדין אותו קודם כניסתה לחופה, וביהודא שנו כדקאמר התם. ועיקר הדבר בחופה תלוי דכל ביאת אירוסין כביאת זנות הוא, כל זמן שלא נכנסה לחופה. אבל משנכנסה לחופה הרי היא כאשתו לכל דבר ליורשה ולטמא לה להפר ולהפר נדריה, ואפילו בלא ברכה כדמוכח בכתובות פ' נערה /דף מח: / סתם חצר דינה לנישואין, ובשום מקום ברכות אין מעכבות את המצות, וכי ס"ד אם אין במדינה עשרה שלא תנשא אשה משום דברכת חתנים בעשרה /כתובות ז: /, ועוד אמר בהניזקין /גיטין נח ע"א/ מעשה בארוס וארוסתו שנשבו לבין הנכרים והשיאום זה לזה, אמרה ליה לא תגע בי שאין לי כתובה ממך, אבל משום כלה בלא ברכה לא נמנעה ותו לא מידי, שמעון ב"ר אברהם ז"ל ה"ה עכ"ל נאם הקטן והצעיר שבישראל.

י. מרדכי מסכת כתובות פרק בתולה נשאת רמז קלא

[דף ז ע"ב] וביהודה שנו מפני שמתייחד עמה דקדק ר' יחיאל מפרי"ש דאסור לאדם להתייחד עם ארוסתו בלא ברכה:

יא. רמב"ם הלכות ברכות פרק יא הלכה ו

אבל אם שחט בלא ברכה אינו חוזר אחר שחיטה ומברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה, וכן אם כסה הדם בלא ברכה או הפריש תרומה ומעשרות או שטבל ולא בירך אינו חוזר ומברך אחר עשייה וכן כל כיוצא בזה.

יב. רמב"ם הלכות ברכות פרק יא הלכה ה

העושה מצוה ולא בירך, אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת מברך אחר עשייה ואם דבר שעבר הוא אינו מברך, כיצד הרי שנתעטף בציצית או שלבש תפילין או שישב בסוכה ולא בירך תחלה חוזר ומברך אחר שנתעטף אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית, וכן מברך אחר שלבש להניח תפילין, ואחר שישב לישב בסוכה וכן כל כיוצא באלו.

א. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף ז עמוד א

אמר רבי חלבו אמר רב הונא א"ר אבא בר זבדא אמר רב: אחת בתולה ואחת אלמנה - טעונה ברכה. ומי אמר רב הונא הכי? והאמר רב הונא: אלמנה אינה טעונה ברכה! לא קשיא: כאן בבחור שנשא אלמנה, כאן באלמון שנשא אלמנה. ואלמון שנשא אלמנה לא? והאמר רב נחמן: אמר לי הונא בר נתן, תנא: מנין לברכת חתנים בעשרה? שנאמר: ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה וישבו; ובעז אלמון שנשא אלמנה הוה! מאי אינה טעונה ברכה דאמר רב הונא? אינה טעונה ברכה כל ז', אבל יום אחד טעונה ברכה.

ב. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ז עמוד ב

דכולי עלמא מיהא, מעיקרא בעינן לברוכי, מנלן? - דאמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן. מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא? אמר רב נחמן בר יצחק: דאמר קרא וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבר את הכושי. אביי אמר: מהכא, והוא עבר לפנייהם. ואי בעית אימא: מהכא, ויעבר מלכם לפנייהם וה' בראשם.

ג. חדושי הר"ן מסכת פסחים דף ז עמוד ב

ולענין ברכת נישואין נהגו שאין מברכין אלא לאחר שתכנס כלה לחופה, לפי שאין ברכות הללו אלא ברכות תהלה ושבח, תדע שהרי כל שבעה מברכין אותה, וכן נראה מדברי בה"ג, אבל הרמב"ם ז"ל בפ"י מה' אישות כתב שצריך לברך אותן קודם נישואין, וכן דעת הרמב"ן ז"ל, ולא מפני שהוא בכלל מה שאמרו כל המצוות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן שהרי אלו ברכת השבח הן, אלא מפני שהחופה יחוד הוא ובעי ראויה לביאה, והרי כלה בלא ברכה אסורה היא לבעלה כנדה.

ד. חדושי הרמב"ן מסכת פסחים דף ז עמוד ב

וכן המנהג בברכת נישואין שאין מברכין אלא אחר שתכנס לחופה שאין אלו אלא ברכות תפלה ושבח, תדע שהרי כל שבעה מברכין אותן, וכן נראה מהלכות גדולות, והרב ר' משה ז"ל (ש)אמר קודם הנישואין וכן דעתי נוטה, שהרי חופה ייחוד הוא ובעי ראויה לביאה והרי כלה בלא ברכה אסורה היא לבעלה כנדה, ולא מפני שהיא בכלל כל המצוות כלן מברך עליהן עובר לעשייה.

ה. רמב"ם הלכות אישות פרק י הלכה ג

וצריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קודם הנישואין והן שש ברכות ואלו הן: ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שהכל ברא לכבודו. ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם יוצר האדם. ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו והתקין לו ממנו בנין עדי עד ברוך אתה יי' יוצר האדם. שוש תשיש ותגל עקרה בקבוץ בניה לתוכה בשמחה ברוך אתה יי' משמח ציון בבניה. שמח תשמח רעים אהובים כשמחך יצירך מקדם בגן עדן ברוך אתה יי' משמח חתן וכלה. ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה גילה ורנה דיצה וחדוה אהבה ואחוה שלום ורעות מהרה יי' אלהינו ישמע מערי יהודה ומחוצות ירושלם קול ששון קול שמחה קול חתן קול כלה קול מצהלות חתנים ממשותה ונערים מנגינתם ברוך אתה יי' משמח חתן עם הכלה.

ו. טור אבן העזר הלכות קידושין סימן סב

מברכין ברכת חתנים קודם כניסת חופה והן ששה ברכות בא"י אמ"ה שהכל ברא לכבודו:

יג. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף יג עמוד ב

וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל. בשלמא גט, דכתיב: וכתב לה ספר כריתות, אלא מיתת הבעל מנלן? סברא הוא, הוא אסרה והוא שרתה. והא עריות, דאסר להו ולא שרי להו! וכו' אלא, מדאמר קרא: פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה. מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי, אימא: מאן אחר? יבם! אי"ר אשי, ב' תשובות בדבר: חדא, דיבם לא איקרי אחר; ועוד, כתיב: ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתות או כי ימות האיש האחרון, ואיתקש מיתה לגירושין, מה גירושין שריא וגומרת, אף מיתה שריא וגומרת.

יד. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף ז עמוד ב

ברכת האירוסין מאי מברך? רבין בר רב אדא ורבה בר רב אדא, תרוייהו משמיה דרב יהודה אמרי: בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות, ואסר לנו את הארוסות, והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקדושין. רב אחא בריה דרבא מסיים בה משמיה דרב יהודה: בא"י מקדש ישראל על ידי חופה וקדושין. מאן דלא חתים, מידי דהוה אברכת פירות ואברכת מצות, ומאן דחתים, מידי דהוה אקידושא.

טו. רא"ש מסכת כתובות פרק א סימן יב

כתב רב אחאי (פ' חיי סי' טז) דברכת אירוסין ב"י. וה"ר שמואל הנגיד נחלק עליו ואמר שאין צריך י' אלא לברכת חתנים בלבד שלא הוזכרו י' אלא בה. ועוד הרי קידושין בפני ב' ואתה מצריך עשרה. ול"נ דברי רב אחאי דלמאי דילפינן מבוטא הרי בועז עשה גם ברכת אירוסין בעשרה ולמאי דילפינן ממקהלות גם ברכת אירוסין על עסקי מקור בא דאי אפשר לישא בלא ברכת אירוסין ודי בשנים לקידושין ובברכה צריך עשרה. ויש שכתבו שצריך לברך ברכת אירוסין קודם קידושין כדאמר (פסחים דף ז ב) כל הברכות כולן מברכין עובר לעשייתן. ויש שכתבו שצריך לעשות אחר האירוסין דילמא הדרא בה האשה והויא לה ברכה לבטלה. ועוד שבכל המצות לפי שמזכירין עשיית המצוה מברכין עליהן עובר לעשייתן אבל כאן אין מברכין אשר קדשנו לקדש האשה וכיון שאין מזכירין עשיית המצוה אין צריך לברך עובר לעשייתן. מאי מברכין. אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידושין ברוך מקדש ישראל וכו' ונהגו האידינא מקדש ישראל על ידי חופה וקידושין. יש מקשים על נוסח ברכה זו למה אין מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו לקדש את האשה ועוד היכן מצינו ברכה כזאת שמברכין על מה שאסר לנו הקדוש ברוך הוא והלא אין אנו מברכין שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט ועוד מה ענין להזכיר עריות בכאן. ועוד מה לנו להזכיר חופה בכאן כיון שמברכין ברכת ארוסין בבית האירוסין ובלא חופה. ונ"ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה כי פריה ורביה היינו קיום המצוה ואם לקח פלגש וקיים פריה ורביה אינו מחוייב לקדש אשה וכן הנושא זקנה איילונית או עקרה וכן סריס חמה שנשא מברכין ברכת חתנים ואין חיוב במצוה זו שאין בה קיום מצות פריה ורביה והילכך לא נתקנה ברכה במצוה זו. אף בנושא אשה לשם פריה ורביה כיון (שאי) אפשר לקיים מצות פריה ורביה בלא קידושין ולא דמי לשחיטה שאינו מחוייב לשחוט ולאכול ואפ"ה כשהוא שוחט לאכול מברך דהתם אי אפשר לו לאכול בלא שחיטה אבל הכא אפשר לקיים פריה ורביה בלא קידושין וגם התם אפקיה קרא בלשון ציווי דכתיב וזבחת ואכלת אבל הכא כתיב כי יקח איש ועוד דבקדשים אי אפשר בלא שחיטה הילכך מברכין על כל שחיטה. וברכה זו נתקנה לתת שבח להקב"ה אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העמים וצונו לקדש אשה המותרת לנו ולא אחת מן העריות והזכירו בו איסור ארוסות והיתר נשואות בחופה וקידושין שלא יטעה אדם לומר שהברכה של קידושין נתקנה להתירה לו לכך הזכירו חופה לומר דדוקא ברכת חופה היא המתרת

הכלה. ולהכי נמי הקדימו חופה לקידושין לומר והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה שאחר ברכת הקידושין:

טז. חדושי הרמב"ן מסכת כתובות דף ז עמוד ב

וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות. יש לשאול היכן מצינו ברכה כגון זו שמברכין על מה שאסר לנו השי"ת והלא אין אדם מברך שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט, ועוד מה ענין העריות לכאן, ועוד שעכשיו אינה ניתרת לו ולמה יברך, ואפשר מפני שהקידושין דבר תורה והחופה לארוסה מדברי סופרים הוצרך לברך על הקידושין שהקב"ה קדש את ישראל בקדושת קידושין ואסר להם העריות שאין הקידושין תופסין בהם, ואם יברך מקדש ישראל על ידי קידושין השומע סבור שהארוסה מותרת לו לארוס לפיכך הוצרכו לפרש ואסר לנו את הארוסות, ועוד שאפילו חופה דאורייתא כיון שהחופה והקידושין אינן נעשין בבת אחת וחצי המצוה נעשית בקידושין הוצרך לברך עליהם מקדש ישראל, שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן ואילו היתה החופה נעשית עכשיו היו מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו על הקידושין והחופה כמו שמברכין על השחיטה, ועכשיו לא היו יכולים לברך אשר קדשנו על הקידושין ועל החופה שהרי אין החופה נעשית עכשיו ולא היו יכולים לומר אשר קדשנו על הקידושין שלא מצינו שיברך אדם על מצוה שאין עשייה זו גמר מלאכתה, לפיכך הוצרכו לברך אשר קדשנו על העריות והתיר לנו האחרות שקדושין תופסין בהם והודיעו שהן אסורות אלא על ידי חופה וקידושין שנמצא כמי שמברך על קדושתן של ישראל ודמיה לקדושה כדאיתא בגמ' (פסחים קי"ז ב') שמברכין אשר בחר בישראל וקדשם בקדושת שבת ולא על איסור שבת אף זו על שבחר בישראל שקדשם באסור להן ובמותר להן.

יז. חדושי הריטב"א מסכת כתובות דף ז עמוד ב

ונהגו ברוב המקומות לומר ברכה זו אחר הקידושין, ואיכא דקשיא ליה דהא קי"ל דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן, והרמב"ם ז"ל הפריז על המדה ואמר (פ"ג מהלי אישות הכ"ג) שאם קדש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה מה שנעשה כבר נעשה, ולא מילתא היא, דהתם הוא בברכת המצות שצריך להקדים ברכה למעשה וזו אינה ברכת המצות כלל כדפרי' לעיל, ואילו היתה ברכת המצות היה לנו לומר אקב"ו על הקידושין ולא היה לנו לומר וצונו על העריות, שהיכן מצינו ברכה על האיסור אטו מברכין אשר אסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט, ועוד מה ענין חופה לכאן שאין אנו עושין בכאן מצות חופה, ועוד אם ברכת המצות היא היאך אין הארוס מברך אותה לא מצינו בשום מקום שזה עושה מצוה וזה מברך בשבילו, אלא ע"כ ברכה זו אינה אלא כעין קידוש על מה שקדשנו הקדוש ברוך הוא יותר משאר האומות בענין פריה ורביה, ולפיכך אנו מסדרין עליה שצונו על העריות שאין קידושין תופסין בהם ואפ"י הארוסות שהקידושין תופסין בהן אסר לנו עד שתכנס לחופה, ומפני שהברכה היא כעין קדושה כדכתיבנא לעיל לפיכך נהגו כל ישראל לאומרה על הכוס ואף על פי שאין זה מעכב וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל, מעתה ראויה היא לאומרה אחר הקידושין שכן כל ברכה של קדושה מברכין אותה אחר שחלה הקדושה, וכן הדין נותן, אלא שבקצת מקומות נהגו לברך אותה קודם הקידושין, ויש לתת טעם לדבריהם כי אף על פי שאינה ברכת המצות כיון שעומדת במקום ברכת המצות מקדימין אותה להקדים ברכה למעשה, ואין מבטלין מנהג בדבר זה.

ומ"מ יש לשאול טעם למה אין מברכין ברכת המצות על הקידושין, והרמב"ן ז"ל נתן טעם לדבר, שאין מברכין על מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה (מנחות מ"ב ב') וזו אינה נגמרת אלא בחופה, ואפילו קידש בשעת החופה אין בדין שיהיו מתקנין ברכה לזו ולא לזו דליחזו מילי דרבנן כחוכא וטלולא, והרב החסיד ז"ל היה נותן טעם לדבר כי לפי שהקידושין תלויין ברצון שניהם ודילמא הדר ביה חד מינייהו

לא תקנו בו ברכת המצות, ומפני זה נהגו ג"כ ברוב המקומות שלא לברך ברכת האירוסין אלא לאחר הקידושין, ואין טעם זה נכון.

יח. חדושי הריטב"א מסכת פסחים דף ז עמוד ב

ומה שאין אנו מברכין על הקידושין ברכת המצות כתב הרי"ט ז"ל בפרק קמא דכתובות (ז' ב') בשם הרמב"ן ז"ל לפי שאין מברכין על מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה (מנחות מ"ב ב') וזו אינה נגמרת אלא בחופה, ואפי' קידש וכנס כאחד (דמשמ' אין הקידושין גומרין בלא חופה) והיה להם לתקן ברכה (ש) על שניהם, מחזי כי חוכא אם היו מתקנים לזו ולא לזו, והרב החסיד היה נותן טעם לפי שהקידושין תלויין ברצון [שניהם] ודילמא הדר ביה חד מינייהו, ואין טעם זה נכון, ובירושלמי פרק הרואה (ברכות פ"ט ה"ג) אמר כל המצות כולן מברך וכו' חוץ מן התקיעה ויש אומרים אף חוץ מן הקידושין בבעילה אלמא בקידושי כסף ושטר מברכין עליהם, ומהמנהג הפשוט משמע שאין זו שיטת התלמוד שלנו ולא נמצא לשום גאון שהזכיר ברכה [זו] בשום מקום ומנהגן של ישראל תורה היא, ובתוספות כתבו בשם רבינו יחיאל מפארי"ש שהיה מנהיג לברך על פי הירושלמי, ומה שאמרנו בפרק התכלת (מנחות שם) כל מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה וכו' נראה דלא קשיא עליה דרבינו ז"ל שלא אמרו כן אלא כגון עשיית סוכה ועשיית ציצית שאין העשייה עושה כלום בעיקר המצוה, אבל הקידושין עושין מעשה גמור להתירה ע"י חופה ולאוסרה לכל העולם ולמה לא יברך עליה, אלא שהמנהג מכריע, ואמרו בירושלמי (פאה פ"ז ה"ה) כל הלכה שהיא רופפת בידך פוק חזי מה עמא דבר בשוקא ונהוג כותייהו, ע"כ להרי"ט ז"ל במסכת כתובות, והרמב"ם ז"ל סובר כי ברכת הארוסין שאמרו בפ"ק דכתובות היא ברכת המצות ולפיכך כתב (פ"ג מה' אישות הכ"ג) שהמקדש מברך אותה קודם הקידושין, וכבר נדחו דבריו בתוספות ובחידושינו כי אינה אלא ברכת השבח לזה נהגו לברך אותה שליח ציבור אחר הקידושין.

יט. שו"ת הרשב"א חלק א סימן יח

שאלת למה אין מברכין על המצות כולן כגון המלוה את חברו והטוען עמו וכיוצא בהן.

תשובה זו שאלה עמוקה ודבר שעמדו עליו הראשונים זצ"ל ונסתבכו בו הרבה מפני מה מברכין על מקצתן ואין מברכין על כולן ואי זו שמברכין עליה ואי זו שאין מברכין עליה. ואין הענין תלוי בטעם אחד שאתן לך כלל אחד בהם. אלא כל מצוה שאין בה מעשה אין מברכין עליה כגון השמטת כספים וכיוצא בהן. וכן אין מברכין על מצוה שאינה תלויה כולה ביד העושה. מפני שאפשר שלא יתמצא בה חברו ונמצא מעשה מתבטל. כגון מתנות עניים והלוואת הדלים ונתינת צדקה והעניקה וכיוצא בהם. וכן על דבר שהוא מסור לבית דין כגון עשיית הדינין שמא לא יקבלו בעלי דין את דעתו וכו' וכך השיב הרב רבי יוסף אבן פלט זכרונו לברכה להרב רבי אברהם ב"ר דוד.

כ. רמב"ם הלכות אישות פרק ג הלכה כג - כד

הלכה כג - כל המקדש אשה בין על ידי עצמו בין על ידי שליח צריך לברך קודם הקידושין הוא או שלוחו ואחר כך מקדש כדרך שמברכין קודם כל המצות, ואם קידש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה. +/השגת הראב"ד/ צריך לברך קודם קדושין או הוא או שלוחו ואחר כך מקדש. א"א אין אנו אומרים כן אלא מקדש ואחר כך מברך והטעם מפני שהדבר תלוי בדעת אחרים שאם תמשך האשה ולא תרצה לקבל הרי הברכה לבטלה, וזה הטעם לברכת האב שמברך להכניסו בביתו של אברהם אבינו.

הלכה כד - כיצד מברך בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידושין בא"י מקדש ישראל. זו היא

ברכת אירוסין, ונהגו העם להסדיר ברכה זו על כוס של יין או של שכר, אם יש שם יין מברך על היין תחלה ואחר כך מברך ברכת אירוסין ואחר כך מקדש, ואם אין שם לא יין ולא שכר מברך אותה בפני עצמה.

כא. שו"ת הרי"ף סימן רצג

שאלה. ברכת אירוסין אין מברכין אותה וקדושין כבר קדמו וכן ברכת אבי הבן מברכין אותה לאחר מילה או לא.

תשובה אין ראוי לעשות כל עיקר מפני שהמצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן הילכך מברך ואחר כך נותן קדושין וכן אבי הבן צריך שיברך להכניסו בביתו של אברהם אבינו ואחר כך מלין אותו ואפילו אם בירך לאחר שמל אם לא פרע עדיין מותר משום דאמרין מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל.

כב. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ריב

והמצוה הרי"ב היא שצונו לפרות ולרבות ולכוין לקיים המין וזאת היא מצות פריה ורביה והוא אמרו יתעלה (בראש"י א) פרו ורבו. וכבר ביארו (ברכו יו א וש"נ, הק"ש רפ"ד) שהחתן אינו חייב בקרית שמע כשישא בתולה ושמו טעם לזה היותו עוסק במצוה. וכבר התבאר משפטי מצוה זו והמתחייב ממנה בפרק ששי מיבמות (סא - סו א). ומצוה זו אין הנשים חייבות בה ובבאור אמרו שם (סה ב) האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה:

ובירושלמי משמע שצריך לברך על הקדושין ברכת המצות קודם הקדושין דאמרין התם בפרק הרואה (ה"ג) כל המצות כולן מברך עליהן בשעת עשייתן חוץ מן התקיעה וי"א אף חוץ מקדושין בבעילה, אלמא קידושין דכסף או שטר היו מברכין ברכת המצות קודם הקידושין, ולפי מה שפשוט המנהג בישראל נראה שקבלו שאין זה שיטת התלמוד בבלי שלנו, ולא הזכיר שום גאון ברכה זו בשום מקום ומנהגן של ישראל תורה, ובתוספות כתבו בשם רבינו יחיאל ז"ל מפארי"ש שהיה מנהיג לברך על פי הירושלמי מכיון דלא חזינן בגמ' דילן להדיא דפליג בהא, כי הרבה ברכות אנו מברכין שאין בתלמוד שכבר נתן לנו כלל לברך על המצות, והמנהג מנהג טעות היה לפי שסבורין דקידושי אשה רשות דכי יקח איש אשה רשות, ואינו כן אלא מצוה היא כמו שיש מצוה בפריה ורביה, ומה שאמרו בפרק התכלת (שם) שאין מברכין על מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה, נראה ודאי דלא קשיא עליה דרבינו ז"ל, דאינו אלא כגון עשיית סוכה ועשיית ציצית שאין העשייה עושה כלום בעיקר המצוה עד שילבש טליתו וישב בסוכתו בחג, אבל הקידושין עצמן עושין מעשה גמור להתירה לו ע"י חופה ולאוסרה לכל העולם ומצוה באפי נפשה היא ולמה לא יברך עליה, אלא שמנהג מכריע ואמרין בירושלמי (יבמות פ"ז ה"ג) כל הלכה שהיא רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר ונהוג כותייהו.

כג. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ריג

והמצוה הרי"ג היא שצונו לבעול בקדושין ולתת דבר ביד האשה או בשטר או בבדיאה. וזו היא מצות קדושין. והרמז עליו אמרו (תצא כד) כי יקח איש אשה ובעלה וגו', הורה שהוא יקנה בבעילה (קדושין ד ב). ואמר (שם) ויצאה והיתה וכמו שהציאה בשטר כן ההויה בשטר (שם ה א). וכן למדנו (שם ג ב) שהיא נקנית בכסף מאמרו באמה עבריה (ר"פ משפטי) אין כסף, אמרו אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר ומנו אב. אבל קדושין דאורייתא אמנם הם מבוארים בבדיאה כמו שהתבאר במקומות מכתובות (ג א) וקדושין ונדה (מתני' מד ב). וכבר התבאר משפטי מצוה זו בשלמות במסכת המחוברת לזה רוצה לומר מסכת קדושין. ובבאור אמרו (קדושין ט א) קדושי ביאה שהם דאורייתא. הנה כבר התבאר שמצות קדושין דאורייתא:

כד. רמב"ם הלכות אישות פרק א הלכה א - ב

הלכה א - קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לביתו ובוועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה, כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה שנאמר +דברים כ"ב+ כי יקח איש אשה ובא אליה.

הלכה ב - וליקוחין אלו מצות עשה של תורה הם, ובאחד משלשה דברים האשה נקנית, בכסף או בשטר או בביאה, בביאה ובשטר מן התורה ובכסף מדברי סופרים, וליקוחין אלו הן הנקראין קידושין או אירוסין בכל מקום, ואשה שנקנית באחד משלשה דברים אלו היא הנקראת מקודשת או מאורסת.

כה. כסף משנה הלכות אישות פרק א הלכה ב

כתב הר"א בנו של רבינו שהקשו לו על מה שכתב רבינו מצות עשה של תורה לקדש את האשה ממ"ש בפרק אלו מגלחין (מ"ק דף יח) לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא לארס דלא עביד מצוה שאסור אלא אפילו לישא דקא עביד מצוה נמי אסור. ותירץ שבמנין המצות בתחלת ההלכה אמר שהמצוה לישא אשה בכתובה וקידושין ולא אמר לקדש אשה וזה שאמר וליקוחין אלו מצות עשה לפי שהיא תחלת מצות הנישואין אבל אירוסין בלא נישואין ודאי לא השלים המצוה עדיין:

כו. רמב"ם הלכות אישות פרק א הלכה ד

קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובוועל אותה על אם הדרך והולך לו, וזו היא הנקראת קדשה, משנתנה התורה נאסרה הקדשה שנאמר +דברים כ"ג+ לא תהיה קדשה מבנות ישראל, לפיכך כל הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה מפני שבעל קדשה. +השגת הראב"ד/ קודם מתן תורה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובוועל אותה על אם הדרך והולך לו וזו היא הנקראת קדשה. א"א אין קדשה אלא מזומנת והיא המופקרת לכל אדם אבל המייחדת עצמה לאיש אחד אין בה לא מלקות ולא איסור לאו והיא הפילגש הכתובה וכו'.

כז. מגיד משנה הלכות אישות פרק א הלכה ד

והבא על האשה שלא לשם אישות עובר בעשה דרחמנא אמר כי יקח איש אשה ובעלה והיתה לו לאשה כשירצה לבא עליה יהיה באישות.

כח. רמב"ם הלכות מלכים פרק ד הלכה ד

וכן לוקח מכל גבול ישראל נשים ופלגשים, נשים בכתובה וקדושין, ופלגשים בלא כתובה ובלא קידושין אלא ביחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו, אבל ההדיוט אסור בפילגש אלא באמה העבריה בלבד אחר ייעוד, ויש לו [רשות] לעשות הפילגשים שלוקח לארמונו טבחות ואופות ורקחות, שנאמר ואת בנותיכם יקח לרקחות ולטבחות ולאופות.

כט. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כא עמוד א

מאי נשים ומאי פלגשים? - אמר רב יהודה אמר רב: נשים, בכתובה ובקידושין, פלגשים - בלא כתובה ובלא קידושין.

ל. רש"י בראשית פרק כה פסוק ו (פרשת חיי שרה)

(ו) הפילגשים - חסר כתיב, שלא היתה אלא פלגש אחת, היא הגר היא קטורה. נשים בכתובה, פילגשים בלא כתובה, כדאמרינן בסנהדרין (כא א) בנשים ופילגשים דדוד:

לא. תמים דעים סימן לח

וברכת נשואין מפני שיש בה שמחת חתן עם הכלה תקנוה כל ז' ובסעודה אבל ברכת אירוסין אינה אלא כברכת המצות הלא תראה [שמברכין אשר] קדשנו במצותיו וצונו על העריות:

לב. ספר החינוך פרשת כי תצא מצוה תקנב

שנצטוינו לקנות האשה באחת משלשה דרכים קודם הנישואין, ודרכים אלו ביארו חכמים [קידושין ב' ע"א] שהן בכסף או בשטר או בביאה עליה, ועל זה נאמר [דברים כ"ב, י"ג], כי יקח איש אשה ובא אליה, כלומר אם ירצה איש ליקח לו אשה יקנה אותה תחלה בביאה וכו' משרשי המצוה שתצונו התורה לעשות מעשה באשה יורה ענין זיווג טרם ישכב עמה, ולא יבוא עליה כבוא על הזונה מבלי מעשה אחר קודם ביניהם. וגם נאמר שהוא כדי שתתן אל לבה לעולם שהיא קנויה לאותו האיש ולא תזנה תחתיו ולא תמרוד בו ותתן לו יקר והוד לעולם כעבד לאדוניו, ובכן יהיה שבתם וקמתם בשלום לעולם ויתקיים הישוב ברצון האל שחפץ בו.

לג. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מא עמוד א

/מתני'/. האיש מקדש בו ובשלוחו. האשה מתקדשת בה ובשלוחו. האיש מקדש את בתו כשהיא נערה, בו ובשלוחו. גמ'. השתא בשלוחו מקדש, בו מיבעיא? אמר רב יוסף: מצוה בו יותר מבשלוחו; כי הא דרב ספרא מחרין רישא, רבא מלח שיבוטא וכו' וכי איתמר דרב יוסף - אסיפא איתמר: האשה מתקדשת בה ובשלוחה; השתא בשלוחה מיקדשא, בה מיבעיא? אמר רב יוסף: מצוה בה יותר מבשלוחה וכו'.

לד. ר"ן (על הרי"ף) מסכת קידושין דף טז עמוד ב

אשמעינן מתניתין דמצוה בה יותר מבשלוחה דא"ע דאשה אינה מצוה בפריה ורביה מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו וכי תימא וה"נ גבי דידה איכא איסורא כי יהיב קדושיה לשלוחה ולא חזי לה אין ה"נ ומיהו מתני' בדידה קאמר שהיא מתקדשת בה ובשלוחה הלכך האי דתנא בה למצוה אשמעי' דאיסורא בדידה ליכא אבל רישא דאיירי בדידה תנא בו משום איסורא:

לה. תוספות מסכת פסחים דף ז. ד"ה בלבער כ"ע

בלבער כ"ע לא פליגי דלהבא משמע - מכאן היה מצריך רשב"א לברך לפני המילה להכניסו דאי לאחר המילה ישקר בברכתו דלהכניסו להבא משמע ועוד שצריך לברך עובר לעשייתו ולא נראה לר"ת דבפרק ר' אליעזר דמילה (שבת דף קלו: ושם) תניא המל אומר אקב"ו על המילה אבי הבן אומר להכניסו משמע לאחר המילה מקומו אף על גב דלהכניסו משמע להבא לא קשה דלא על זאת הנעשה עכשיו מברך אלא משבח ומודה להקב"ה שצונו על המילה כשתבא ליזו ותיקנוה כאן לגלות ולהודיע שזו המילה נעשה לשם יוצרנו ולא לשם ע"ג ולא לשם מורנא ולא לשם הר גרזים ואין צריך לברך עובר לעשייתו אלא במקום שהעושה המצוה הוא מברך אבל כשמברך אחר לא ותדע שהרי ברכת אירוסין אינו מברך אלא אחר אירוסין.

לו. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף לו: - לז.

משנה. כל שחייבין עליו משום שבות, משום רשות, משום מצוה, בשבת - חייבין עליו ביום טוב. ואלו הן משום שבות: לא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שטין על פני המים, ולא מטפחין, ולא מספקין, ולא מרקדין. ואלו הן משום רשות: לא דנין, ולא מקדשין, ולא חולצין, ולא מיבמין וכו' גמרא וכו' ואלו הן משום רשות: לא דנין. והא מצוה קעביד! - לא צריכא, דאיכא דעדיף מיניה. ולא מקדשין - והא מצוה קעביד! - לא צריכא דאית ליה אשה ובנים.

לז. חדושי הרי"טב"א מסכת פסחים דף ז עמוד ב

והכתב הרי"ט ז"ל וטעם זה שאמרו חז"ל לברך על המצוה עובר לעשייתן כדי שיתקדש תחלה בברכה ויגלה ויודיע שהוא עושה אותה מפני מצות השי"ת, ועוד כי הברכות מעבודת הנפש וראוי להקדים עבודת הנפש למעשה שהיא עבודת הגוף.

לח. הגהות אשרי מסכת חולין פרק א סימן ב

והשוטט צריך לברך קודם השחיטה כרבי יוחנן ולא חיישין שמא תתנבל השחיטה מיהו אם לא בירך קודם השחיטה יכול לברך אחר השחיטה ויוצא ידי חובתה שכל מצות שלא בירך עובר לעשייתן מברך אחר עשייתן כדפירש בברכות. מא"ז :

לט. רא"ש מסכת כתובות פרק א סימן יז

ורבינו נסים הורה אם לא בירך ברכת אירוסין יברך בשעת נישואין עם ז' ברכות וכן מסתבר וכן מצאתי בנימוקי הרב ר' יונה ז"ל שכתוב משמו ודימה אותו למי שלא בירך אחר אכילתו שחוזר ומברך אחר המזון כל זמן שלא נתעכל המאכל שבמעיים וכן ה"נ אף על פי שעבר זמן מרובה כל זמן שלא נגמר ההיתר מברך וכיון שאין ההיתר נגמר אלא ע"י חופה יכולין לומר הברכה בשעת הנישואין :

מ. טור אבן העזר הלכות קידושין סימן לד

המקדש האשה מברך וכן אם קדשה על ידי שליח מברך השליח מאי מברך בא"י אמ"ה אקב"ו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות ע"י חופה וקידושין בא"י מקדש ישראל וכו'.

מא. שו"ע אבן העזר הלכות קידושין סימן לד סעיף א

כל המקדש אשה, בין ע"י עצמו בין ע"י שליח, מברך, (הוא או השליח), (טור) וי"א דאחר מברך, (סמ"ג והגהות מיימוני) וכן נוהגין: אקב"ו על העריות ואסר לנו הארוסות והתיר לנו הנשואות ע"י חופה בקידושין ברוך אתה ה' מקדש ישראל. (וי"א נוסח הברכה בלשון אחר, כי אומרים: והתיר לנו הנשואות ע"י חופה וקידושין (טור), וחותם: בא"י מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין (כ"כ הרא"ש), וכן נוהגים במדינות אלו) ואחר שיגמור הברכה, יקדש.

מב. ט"ז יורה דעה סימן א ס"ק יז

ולהרא"ש נראה דגם הוא ס"ל דאילם לא יתרום ואחר מברך מטעם שזכרתי אלא דבשחיטה נראה טעמו דאחר מברך שפיר דברכת השחיטה אינה באה על השחיטה עצמה דהא אין חיוב לשחיטה אם אינו רוצה לאכול אלא עיקר הכוונה לתת שבח למקום ב"ה על שאסר לנו אכילת בשר בלא שחיטה ובזה ודאי כל ישראל שייך באותה ברכה שהרי על כולם יש איסור אלא שאין מקום לברך שבח זה אלא בשעת שחיטת שום בהמה דוגמא לדבר שזכר ב"י בסי' רס"ה בשם ר"ת בברכת להכניסו בברית שהיא שבח והודיה בכל שעה על קדושה זו ע"ש ומ"ה ניחא בברכת אירוסין שהחתן מארס והרב מברך דגם שם מברך על איסור עריות שאסר לכל ישראל אבל בהפרשת תרומה הוה עיקר הברכה על מצות הפרשה לא על איסור אכילת טבל שהרי מצות הפרשה חיוב עליו אפילו אם אינו רוצה לאכול מן התבואה עדיין אי"כ הוה מצוה זאת כשאר מצות וכיון שאין הוא חיוב בגופו לעשות כן דאפשר לתרום ע"י שליח לא נחלק המצוה והברכה זה מזה אלא התורם יברך וכו'.

מג. מרדכי מסכת כתובות פרק בתולה נשאת רמז קלא

הכי אמר רב שר שלום גאון מקום שאין בקי לברך ברכת אירוסין או נשואין אלא החתן בלבד מברך לעצמו אבל אם יש

אחר לברך אל יברך החתן משום דמיחזי כיוהרא. כן מצא רש"י בתשובת הגאונים מ"א ג' מ"י.

מד. שו"ע אבן העזר הלכות קידושין סימן לד סעיף ד

ברכת ארוסין צריכים עשרה, לכתחלה.

מה. ר"ן (על הרי"ף) מסכת כתובות דף ב עמוד א

ואם תאמר היכן מצינו ברכה כגון זו שמברכין על האסור והלא אין מברכין שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט ועוד מה [ענין להזכיר בברכה זו עריות ועוד למה] אין מברכין במטבע קצר אשר קדשנו על הקדושין כשם שמברכין על כל המצות במטבע קצר על המילה ועל השחיטה י"ל דודאי אין ברכה זו ברכת המצוה ממש שא"א לברך כפי מה שראוי בברכת המצות שאין לברך בשעת קדושין אשר קדשנו וצונו על הקדושין משום דאין מברכין על מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה כי הא דאכתי מיחסרה מסירה לחופה ובשעת כניסה לחופה נמי א"א לו לברך על קדושין וחופה כיון שכבר קדש מזמן מרובה וכשבא לקדש ולכנוס כאחת ג"כ לא ראו לתקן לו ברכה בפני עצמה כדי שיהא טופס ברכה שוה לכל וכיון דברכת מצוה ממש [לא הוי אעפ"כ] לא רצו להוציא מצוה זו בלא ברכה כלל ותקנו לברך בה על קדושין של ישראל והיינו שהקב"ה בחר בהם וקדשן בענין זווג באסור להם ובמותר להם והיינו שצונו על העריות וכדי שלא יטעה השומע לומר שבקדושין אלו בלבד הותרו המותרות הוצרכו לומר ואסר לנו את הארוסות בלאו דלא תסור ולהזכיר היתירן דהיינו ע"י חופה וקדושין.

מו. ר"ן (על הרי"ף) מסכת פסחים דף ז עמוד א

גרסינן בירושלמי חוץ מקדושין בבעילה וכתב הרמב"ן ז"ל דהיינו טעמא לפי שאין ראוי לברך על המצוה אלא כשהיא מזומנת לפנינו לעשותה ובאותה שעה הרי הוא עם האשה במטה ואין ראוי לברך משום לא יראה בך ערות דבר ולא הצריכוהו חכמים לבעול הוא בבגדו והיא בבגדה ולהתכנסות ומכל מקום שמעינן מינה דבקדושי כסף ושטר עובר לעשייתן צריך לברך ברכת אירוסין וכן כתב הרב אלפסי ז"ל בתשובה והר"ם במז"ל אבל בתוספות פירשו דכי אמרינן דמברך עובר לעשייתה ה"מ כשעושה המצוה הוא שמברך אבל כשמברך אחר לא :

מז. בית הבחירה למאירי מסכת כתובות דף ז עמוד ב

נוסח ברכת אירוסין אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חפה וקדושין בא"י מקדש ישראל על ידי חפה וקדושין והרבה טרחו בה לפרש היכן מצינו ברכה על איסור ועל לא תעשה ועוד היאך נאמר בה וצונו ואין צונו אלא על עשה עד שטרחו בפירושים בדברים שאין נראין ולי נראה שעיקר הברכה על כלל הנשואין היא שהיא מצות עשה ומכל מקום האריכו בה בספור שבח והודאה למקום מצד שענין הזיווג הוא לקדושה יתירה שלא להתיחד בלא קדושין כמו שהיו עושין קודם מתן תורה ואנו נותנין שבח והודאה לשם על שקדשנו והפרישנו מאיסורי עריות שבכללן ביאה שבלא קדושין ומדברי סופרים ואין ברכתנו על האיסור אלא על הקדושה הבאה לנו מאיסור זה ואף הצווי כולל כל עניני הקדושין כלומר וצונו דברים שעל ידיהם אנו פורשים מביאות מחללות כגון קדושין ובעדים ושהרבה קדשתנו שאף ארוסותינו אסר לנו עד שיתאמץ קשר הזווג על ידי חפה וקדושין ונמצאת הקדושה באה בחפה וקדושין ואף על פי שהחפה מדברי סופרים מברכין על של סופרים בכמה דברים או שמא מן התורה היא שהרי אינו זכאי בהפרת נדריה עד שתכנס לחפה וכו'.